

Spøgelser fra Edinburgh

Vidar Enebakke: *Vitenskapsstudier: Historie, teori, kritikk*, Unipub, Oslo, 2008, 299 sider, 349 NOK.

I 1990'erne var nørderne på spanden. Den kolde krig var passé og et 50 år langt ægteskab mellem Big Science og Big Government vaklede. Rundt om i verden blev prestigefyldte områder som f.eks. højenergifysik nedprioriteret til fordel for områder med større anvendeshorison. Ledende naturvidenskabsfolk som Richard Dawkins var ikke det mindste i tvivl om, at naturvidenskaben var blevet snigløbet af postmoderne kulturrelativister, der bevidst gik efter at undergrave videnskabens autoritet. Forrest i skudlinjen stod repræsentanterne for den såkaldte Science Studies Unit ved Edinburghs Universitet.

Den norske idéhistoriker Vidar Enebakke analyserer i denne bog den institutions- og disciplinshistoriske baggrund for Edinburgh-enhedens oprettelse i 1966. Det bærende element i fremstillingen er en række intellektuelle biografiske genealogier af enhedens ledende skikkelser: institutionsbyggeren David Edge, videnskabsfilosoffen David Bloor, videnskabssociologen Barry Barnes, videnskabshistorikeren Steven Shapin og aktivisten Gary Werskey. Portrætterne bygger bl.a. på interviews med de pågældende, hvorved der præsenteres nye oplysninger. Afslutningsvist samles trådene i et institutionshistorisk kapitel "Edinburgh-skolen i praksis".

Det bagudrettede genealogiske blik bringer mange hidtil upåagtede forbindelser frem i lyset. At Enebakke konsekvent afbryder fremstillingen i midten af 1970'erne er derfor helt fair. Dog har det den konsekvens, at en række af Edinburgh-skolens mest fremtrædende produkter kun omtales perifert. I afsnittet om Shapin f.eks. træder de kendte værker fra 1980'erne og frem i baggrunden. Personligt var det lidt skuffende at pløje sig igennem et fremragende kapitel (55 sider) uden at klassiske tekster som *Leviathan and the Airpump* (1985) og *A Social History of Truth* (1994) blev bragt i spil. På den anden side er disse allerede behandlet grundigt andre steder.

Lad os se nærmere på den genealogiske metode. Shapin-kapitlet tager udgangspunkt i den videnskabshistoriske tematisering og diskussion af begrebet den videnskabelige revolution hos fagets fædre Pierre Duhem og Georg Sarton og trækker linjen frem til Shapin via Robert Mertons videnskabssociologi, Alexander Koyres internalisme og efterkrigstidens ekstremt ideologiserede debat mellem eksternalister og internalister. På denne baggrund træder Shapin frem som den første historiker, der formåede at integrere de sociologiske og kognitive elementer i sin beskrivelse af den videnskabelige praksis.

De fire berømte principper i Bloor's "stærke program" betragtes ofte som ufravigelige dogmer, en koge-bogsopskrift for fremtidige empiriske studier. Som Enebakke imidlertid

gør opmærksom på, var der for Bloor snarere tale om en sammenfatning af tendenser i feltet (s. 100). Det stærke program bør i højere grad betragtes som en intellektuel ”orientering”, en insisteren på at studere fænomenet videnskab med videnskabelige metoder, dvs. konsekvent empirisk og naturalistisk. Skulle nogen være i tvivl, står det også klart, at socialkonstruktivismen i den Blooriske aftapning ikke er en socialdeterminisme.

Institutionsbyggeren David Edge har stået i skyggen af navne som Bloor og Shapin. Kapitlet om Edge fokuserer i højere grad på den videnskabspolitiske kontekst og på forhold lokalt i Edinburgh, der var afgørende for enhedens oprettelse og udformning. Det er velkendt, at oprettelsen af Edinburgh-enheden var et forsøg på at adressere de problemer som C. P. Snow (og flere andre) diagnosticerede i sin tale om kløften mellem en humanistisk og teknisk naturvidenskabelig kultur. Videnskabsstudierne skulle kort fortalt bygge bro mellem humaniora og naturvidenskab. Enebakk går her et spadestik dybere og viser, hvordan ambitionen blev tolket og implementeret i undervisningen. Det hører til historiens ironi, at tressernes brobyggere, der betragtede deres eget arbejde som en udfoldelse af naturvidenskabens naturalistiske projekt på naturvidenskabens selv, i 1990’erne måtte se sig selv anklaget for at være anti-videnskabelige, nihilistiske maskinstormere.

Kapitlet om Werskey giver en glimrende oversigt over den marxistiske videnskabshistories opkomst i mellemkrigstiden og dens marginalisering i årene efter Anden Verdenskrig. Robert Merton er ikke sædvanligvis et navn, der forbindes med den tradition. Enebakk får med en original nylæsning Mertons tidligste arbejder fra 1930’erne – ikke mindst det imponerende hovedværk *Science, Technology and Society in Seventeenth Century England* (1938) – den amerikanske videnskabssociologis nestor genplantet i sin marxistiske kontekst.

De fem portrætter er tilpas forskellige til at gentagelserne er minimale. Tilsammen tegner de et nuanceret billede af det intellektuelle og politiske landskab, som Edinburgh-enheden voksede frem af, responderede på og fandt sin egen rolle i. Forfatteren er her i sit es og fremstillingen er præcis og veloplagt. Enebakks syntetiske overblik guider læseren sikkert rundt i en kompleks historie. Den i titlen annoncerede kritik skal ikke tages alt for bogstaveligt – der er snarere tale om en kritisk hermeneutisk tilgang til stoffet.

Det er især sociologien, som uadtil har tegnet Edinburgh-skolen. Da denne form for sociologi i dag er kommet noget i miskredit, er det for Enebakk især Shapins integrative tilgang til historieskrivningen, der bliver Edinburgh-skolens blivende bidrag. Afslutningsvist foreslår Enebakk, at tiden er inde til at lægge den ufrugtbare relativismediskussion

død, og at vi i stedet fokuserer på ”vigtigere spørgsmål om videnskab og samfund” (s. 259). Jeg læser dette som en bøn om, at vi igen rejser den type humanistisk funderede spørgsmål som J. D. Bernal, Julian Huxley og Merton formulerede i 1930’erne. Personligt tvivler jeg på, at den opgave kan friste flertallet blandt nutidens hyperprofessionelle karriereforskere. Men jeg håber, at jeg tager fejl.

Bogen er tilrettelagt for et bredt spektrum af folk med interesse for idéhistorie, videnskabshistorie og videnskabsteori. Det norske bør ikke afskrække: Enebakk behersker et klart og præcist sprog.

Henrik Knudsen

Åndens biologi

Dennis Nørmark & Lars Andreassen: Det virkelige menneske – Sjælens og kulturens naturhistorie, People’s Press, 2007, 576 sider, 299 kr.

Det virkelige menneske er en lang, ambitiøs og mange steder (bevidst) kontroversiel bog. Bogens to forfattere, antropolog Dennis Nørmark og idéhistoriker og højskolelærer Lars Andreassen, slår således i Indledningen fast, at bogen har to formål; det ene formidlingsmæssigt, det andet polemisk. På den ene side ønsker forfatterne at give en (populær) introduktion til moderne evolutionsteori, biologi og hjerneforskning for derigennem

at præsentere læserne for en sammenhængende (natur)videnskabelig fremstilling af den menneskelige kulturs og den menneskelige bevidstheds opståen og udvikling. På den anden side er bogen ment som ”et opgør med åndsvidenskabernes syn på biologien” og en udfordring til ”humanisters og teologers syn på kultur og på menneskeånden.” (s. 19) Nørmark og Andreassen hævder således, at det er et gennemgående træk ved åndsvidenskaberne (humaniora, psykologi, samfundsvidenskab og teologi), at de enten ignorerer eller groft misforstår menneskets biologiske natur, hvorved de overser og er ude af stand til at forklare væsentlige og uomgængelige træk ved den menneskelige eksistens. *Det virkelige menneske* er et forsøg på dels at gøre opmærksom på og gøre op med disse mangler og misforståelser, dels at redegøre for (nogle af) de måder, hvorpå menneskets biologi udgør et uomgængeligt grundlag for, og derigennem spiller en afgørende rolle i, udviklingen af menneskelig kultur og bevidsthed.

Det er disse to overordnede problemstillinger der, på forskellig vis, udfoldes i bogens tre dele. Del 1 præsenterer de overordnede videnskabelige teorier og landvindinger, evolutionsteorien, den moderne hjerneforskning samt den kognitive semiotik, som bogens to efterfølgende dele bygger videre på. I Del 2 bringes evolutionsteorien og hjerneforskningen i spil i forhold til en række konkrete emner: Den menneskelige kul-